

2019-05-28

Till Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Dnr: Ju2018/04195/L5

Remissvar avseende Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet SOU 2018:69

Kvinnors Nätverk välkomnar utredningen och tackar för möjligheten att lämna synpunkter på denna. Kvinnors Nätverk är en ideell organisation som verkar för kvinnors och barns universella mänskliga rättigheter, mot diskriminering, rasism, förtryck och våld, med särskilt fokus på hedersrelaterat förtryck och våld. Kvinnors Nätverk arbetar brett med opinionsbildning, informationsspridning och kunskapsdelning i dessa frågor. Kvinnors Nätverk erbjuder även rådgivning, stöd och skydd till barn och unga vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt till kvinnor utsatta för våld i en parrelation och/eller hedersrelaterat våld och förtryck. Kvinnors Nätverk utgör även ett kunskapscenter med rådgivning, konsultationer och utbildningar till yrkesverksamma och andra som kommer i kontakt med dessa målgrupper.

Sammanfattning

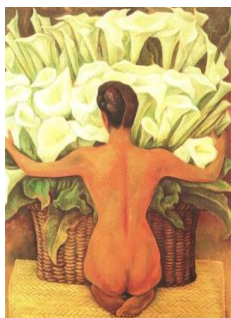
Kvinnors Nätverk anser det mycket angeläget att hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammas och bekämpas med kraft av såväl rättsväsendet som samhället i övrigt. Dock ställer sig Kvinnors Nätverk tveksamt till om en straffskärpningsgrund kommer att få önskad effekt. Kvinnors Nätverk tror att hedersbrott som egen brottsrubricering, beroende på hur denna utformas, kan ha större möjligheter att träffa det systematiska och kollektivt utövade våldet, som innebär en särskilt utsatt belägenhet för brottsoffret. Kvinnors Nätverk vill även lyfta vikten av att motverka stereotypa föreställningar om såväl förövare som brottsoffer i en hedersrelaterad kontext. Kvinnors Nätverk välkomnar varmt förslaget om en kriminalisering av barnåktenskap. Kvinnors Nätverk ställer sig bakom förslaget om möjlighet att utfärda reseförbud men anser att detta även bör kunna omfatta unga vuxna. Kvinnors Nätverk instämmer med förslaget att ett utreseförbud ska medföra hinder att utfärda pass, utgöra skäl att återkalla pass samt att även främlingspass och resedokument inkluderas. Slutligen ser Kvinnors Nätverk behov av bland annat utökad myndighetsövervakning, en nationell enhet med sam-

Postadress
Kvinnors Nätverk
Box 2242
103 16 Stockholm

Telefon
08-646 10 70
Fax
08-728 84 10

Hemsida
www.kvinnonet.net
E-post
info@kvinnonet.net

Bankgiro
196-0343
Org.nr
802400-3496

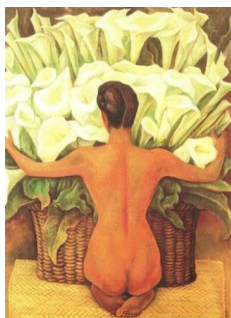
ordnings- och operativt ansvar när det gäller personer som förts utomlands samt efterlyser bättre möjligheter till långsiktigt stöd för våldsutsatta.

4.6.1 En särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv bör införas

Kvinnors Nätverk möter inom stödverksamheten såväl barn som vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och bevittnar dagligen det stora lidande och de allvarliga konsekvenser det innebär för den som är utsatt. Hedersrelaterat våld och förtryck är vidare ett omfattande problem som drabbar ett stort antal individer, där de fall som kommer till myndigheternas kännedom endast utgör toppen på ett isberg. Det är Kvinnors Nätverks bestämda mening att hedersrelaterat våld och förtryck behöver uppmärksammas i större utsträckning och bekämpas med kraft av såväl rättsväsendet som av samhället i övrigt. Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det oftast är systematiskt och kollektivt utövat samt sanktionerat av kollektivet. Gärningspersonerna är vanligtvis medlemmar av den egna familjen och släkten, men kretsen av gärningspersoner kan även innefatta andra individer än dessa. Den utsatta har få eller inga allierade i den närmaste kretsen som kan vara ett stöd. Detta sammantaget innebär en enorm utsatthet för brottsoffret. Utöver fysiskt och psykiskt lidande för den enskilda individen innebär hedersrelaterat våld och förtryck en allvarlig kränkning av grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Kvinnors Nätverk ser det som angeläget att ovanstående avspeglas i lagstiftningen.

Hedersrelaterade brott kräver på grund av sin karaktär särskilda utredningsåtgärder och särskild kompetens inom rättsväsendet. Att hedersbrott uppmärksammas i lagstiftningen skulle kunna bidra till att rättsväsendet förmås utveckla sina metoder och fördjupa sin kompetens kring hedersrelaterad brottslighet. Kvinnors Nätverk ställer sig dock tveksamt till om en straffskärpningsgrund skulle ha avsedd effekt eller i någon större omfattning bidra till att identifiera det systematiska och kollektiva i våldsutövandet och utifrån det bidra till att fler gärningspersoner lagförs och döms. Kvinnors Nätverk kan se ett behov av en särskild brottsrubricering när det gäller hedersrelaterade brott, liknande grov fridskränkning/kvinnofridskränkning, där flera handlingar - som var för sig kan ha mindre straffvärde men som sammantaget utgör ett mönster i ett systematiskt våldsutövande - kan adderas. En särskild brottsrubricering skulle troligen bättre kunna bidra till att adekvata åtgärder vidtas redan från början när ett förmodat brott kommer till polisens kännedom. En sådan brottsrubricering gällande hedersbrott bör enligt Kvinnors Nätverks uppfattning kunna inkludera flera gärningspersoner som utövar våldet i samförstånd samt även innefatta förövare som vanligtvis inte betecknas som "närstående" i en snävare bemärkelse.

Det kan vara svårt att värja sig mot en schabloniserad bild av förövare respektive offer i en hederskontext. Vi vill därför understryka att hedersrelaterat våld och förtryck förekommer i olika delar av världen, inom alla de stora världsreligionerna, inom vissa sekter samt hos icke-religiösa. Såväl kvinnor som män kan vara förövare. Flickor och kvinnor är i större utsträckning utsatta för våld och förtryck

men även pojkar och unga män kan drabbas, exempelvis genom att utsättas för barn- och tvångsäkenskap. De senare kan även tvingas in i en roll som förövare, inte sällan under hot om repressalier. Till särskilt utsatta grupper som mer sällan synliggörs hör HBTQ-personer och personer med funktionsvariationer. Kvinnors Nätverk anser att en kunskaphöjning inom rättsväsendet gällande hedersrelaterat våld och förtryck bör inkludera normkritiska och intersektionella perspektiv i syfte att motverka rasistiska och stereotypa föreställningar - såväl om förövare som brottsoffer - baserat på individernas etniska och/eller kulturella ursprung och trosuppfattning, men även för djupare förståelse för problematiken utifrån faktorer som sexuell läggning, könsidentitet, funktionsvariationer med mera.

5.4.3 Barnäktenskap bör kriminaliseras

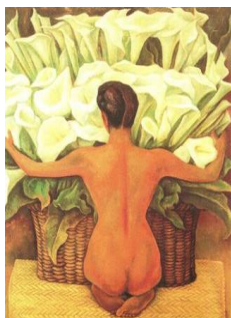
Kvinnors Nätverk välkomnar varmt förslaget om att kriminalisera barnäktenskap och instämmer med förslaget i sin helhet. Kvinnors Nätverk ser det som mycket viktigt att det även ska innefatta informella äktenskap som inte är juridiskt bindande, då ett informellt äktenskap i den kontext barnet befinner sig anses lika bindande som ett juridiskt giltigt äktenskap. Kvinnors Nätverk stödjer förslaget att gärningspersonen ska kunna straffas för oaktsamhet när det gäller målsägarens ålder, samt att försök, förberedelse och stämpling till barnäktenskapsbrott ska vara straffbart. Kvinnors Nätverk välkomnar tydliggörandet att även medverkan till brottet kriminaliseras och att t ex en vigselförrättare ska kunna straffas.

6.5.3 I förebyggande syfte bör ett utreseförbud för barn införas och passlagens regler ändras samt

6.5.4 Närmare om utformningen mm av utreseförbudet

Kvinnors Nätverk instämmer med förslagen, undantaget till vilken ålder ett utreseförbud ska kunna utfärdas, där Kvinnors Nätverk anser att det bör vara möjligt att besluta om utreseförbud för unga upp till 20 år. Kvinnors Nätverk anser vidare att det bör övervägas om ett undantag från utreseförbudet ska kunna beviljas efter ett myndighetsbeslut, i fall där det bedöms att en placerad ungdom under trygga former skulle kunna göra en utlandsresa med det boende, exempelvis ett familjehem, där ungdomen är placerad.

På sid 180 anges att vuxna i regel har större möjligheter att värja sig mot risken att föras utomlands och utsättas för tvångsgifte. Till en viss del stämmer det, men Kvinnors Nätverk menar att man här inte kan bortse från de speciella förutsättningar som råder i en hedersrelaterad kontext. Ett utmärkande drag är den stränga auktoriteten med krav på respekt, lydnad och underkastelse som krävs för att upprätthålla en strikt social hierarki där kön, ålder och status avgör var i hierarkin en person befinner sig. Även relativt vardagliga beslut som berör den enskilda individen fattas ofta gemensamt av flera personer som står över denne individ i hierarkin. Det innebär att unga i en hederskontext ofta inte tillåts träna på att fatta egna, självständiga och åldersadekvata beslut. Den som trots allt har kraften att utmana hedersrelaterade normer och värderingar utsätts regelmässigt för stark emotio-

nell press samt skam- och skuldbeläggande av kollektivet. Den unge vill så gärna tro på familjens försäkringar och löften om förändring och vacklar ofta mellan lojaliteten med familjen/släkten och sin egen önskan om - och självklara rätt till - ett självständigt liv fritt från våld och förtryck. Enligt Kvinnors Nätverks erfarenhet utgör även unga vuxna en särskilt sårbar grupp, bland annat då ovanstående sammantaget gör det mycket svårt för en ung vuxen att värja sig mot familjens/släktens krav.

I utredningen (sid 149-150) anges att det är osäkert om den unges eget beteende kan vara grund för vård enligt LVU 3§. Kvinnors Nätverks erfarenhet är dock att vård enligt LVU 3§ kan beslutas i fall där en ung vuxen med en allvarlig hotbild av hedersrelaterad karaktär utsätter sig för sådana risker att dennes hälsa och utveckling riskerar att skadas, exempelvis genom att den unge återvänder till en miljö där denne riskerar att utsättas för våld, tvingas eller luras utomlands och utsättas för tvångsaktenskap.

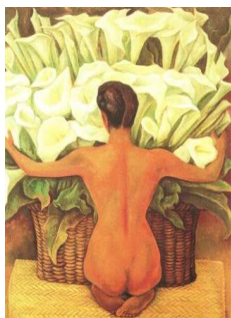
Det Kvinnors Nätverk ser är att i de fall omhändertagande enligt LVU 3§ beslutats i hedersrelaterade ärenden har det funnits underlag i form av en gedigen utredning inklusive en tydlig hot- och riskbedömning, väldokumenterade initiala uppgifter ifall ungdomen tar tillbaka sin berättelse samt hög specifik kompetens om det hedersrelaterade våldets uttryck och konsekvenser hos yrkesverksamma som i olika instanser varit involverade i ärendet. Även om lagen borde vara tydligare, menar Kvinnors Nätverk att eventuell osäkerhet kring LVU 3§ många gånger kanske snarare kan bottna i ett utbildningsbehov hos berörda myndigheter. I vart fall är en eventuell osäkerhet kring beslut om LVU 3§ enligt Kvinnors Nätverks mening inte skäl nog för att begränsa möjligheten att utfärda utreseförbud till 18 års ålder.

I motsats till utredningen anser Kvinnors Nätverk därför gällande till vilken ålder utreseförbud ska kunna utfärdas att detta ska följa vad som anges i LVU 3§, det vill ett säga beslut om utreseförbud ska kunna tas fram till dess personen fyller 20 år.

Vi vill vidare understryka vikten av att, precis som utredningen skriver, ett omhändertagande enligt LVU inte i sig kan ses som ett skydd mot att ungdomen förs utomlands. Inte heller kan ett utreseförbud vara ett alternativ till omhändertagande enligt LVU, utan ska ses som ett komplement. Vi anser därför likt utredningen att beslut om utreseförbud ska kunna tas oavsett om förutsättningarna för LVU 2§ och/eller LVU 3§ är uppfyllda eller ej.

6.5.6 Nya regler om utfärdande, återkallelse och spärr av pass

Kvinnors Nätverk instämmer med förslaget att ett utreseförbud ska medföra hinder att utfärda pass samt utgöra skäl till att återkalla ett utfärdat pass. Vi anser likt utredningen att även främlingspass och resedokument utfärdade av Migrationsverket ska kunna återkallas. Detta för att alla barn i Sverige ska garanteras samma skydd.

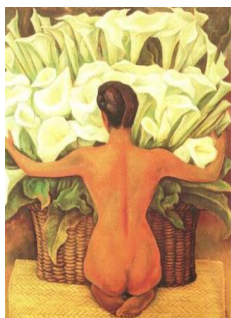
7.4 Myndigheternas samverkan och arbetsmetoder

Kvinnors Nätverk delar utifrån egen erfarenhet beskrivningarna, bland annat på sid 237, att det uppstår frågetecken kring de olika myndigheternas ansvar och möjligheter att bistå när det gäller personer som förts utomlands och hålls kvar mot sin vilja. Kvinnors Nätverk har upprepade gånger kontaktats av ungdomar som hållits fångna utomlands, som har gifts bort eller står i begrepp att giftas bort, och som förgäves försökt få hjälp från svenska myndigheter, men som hänvisats runt mellan olika myndigheter som polis, socialtjänst och UD. När Kvinnors Nätverk i dessa fall trätt in och tagit kontakt med myndigheterna har vi erfarit samma sak - att de olika myndigheterna hänvisar till någon annan myndighets ansvar.

Kvinnors Nätverk ser ett stort behov av ett mer omfattande (operativt) samarbete mellan myndigheter på nationell och lokal nivå, t.ex. mellan UD, polis och socialtjänst, när det gäller barn och unga vuxna som förs utomlands. När en ungdom riskerar att föras utomlands gäller det dessutom att agera snabbt, och därför behövs upparbetade rutiner och kommunikationsvägar mellan inblandade myndigheter. Kvinnors Nätverks mening är att det behövs EN nationell enhet för samordnings- och operativt ansvar i dessa frågor och ETT nationellt telefonnummer dit t ex socialtjänsten kan ringa för att adekvata åtgärder snabbt ska sättas in vid ett bortförande utomlands. Detta nummer ska också kunna användas av nödställda för att få hjälp. Kvinnors Nätverk menar att det även bör finnas en särskild webbplats med information och hänvisningar för personer som riskerar föras utomlands eller som har förts utomlands, se t ex FMU¹. Kvinnors Nätverk kan inte nog understryka vikten av tydliga rutiner, en tydlig ansvarsfördelning och tydlig kommunikation i dessa frågor. Ungdomar i nöd ska inte behöva slussas runt mellan myndigheter. Kvinnors Nätverk ser en utveckling i rätt riktning i och med den nya sektion som inrättats inom UD och som ska fungera som kontaktlänk mellan nödställda och myndigheter i Sverige och/eller utlandet.

Kvinnors Nätverk anser vidare att utlandsmyndigheterna i högre utsträckning bör arbeta för att personer som hålls utomlands mot sin vilja ska kunna få hjälp på den plats där de befinner sig i landet. Enligt Kvinnors Nätverks erfarenhet är svaret ofta att personen kan få hjälp, bara hen tar sig till närmaste ambassad eller konsulat. Detta är många gånger ett helt realistiskt alternativ. Personen ifråga saknar i många fall pengar, sitt pass och praktisk möjlighet att företa en resa inom landet. Som kvinna kan det t ex vara helt omöjligt att resa utan manligt sällskap, det kan finnas vägsprårrar som inte får passeras utan id-handlingar och så vidare. Vid flera tillfällen har det inte funnits någon annan utväg än att Kvinnors Nätverk som ideell organisation med hjälp av frivilliga rest till landet ifråga och hjälpt den unge att komma tillbaka till Sverige.

¹ <http://www.forcedmarriage.net/ineedhelp.html>

Vidare anser Kvinnors Nätverk att möjligheterna till långsiktigt stöd till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt uppföljning i dessa ärenden behöver förbättras. Den våldsutsatta har ofta på grund av hotbilden ryckts upp ur sitt sammanhang, fått lämna sitt sociala nätverk, arbete/studier, bostad och så vidare, samt har därtill ofta djupgående trauma som behöver bearbetas. Att återvända till hemkommunen är av säkerhetsskäl inte ett alternativ. Av samma skäl begränsas ofta valet av ny bostadsort av potentiella förövare och personer som kan tänkas känna familjen kan vara spridda över landet. Den utsatta behöver alltså etablera sig på en ny trygg plats, bygga upp sitt sociala nätverk, söka arbete/studier, bostad, upprätthålla säkerheten över tid - både vad avser det yttre och det inre (psykologiska) skyddet med mera. Vi vet att det är en kritisk tid för en våldsutsatt i samband med att en placering upphör. När insatser avslutas och de många hinder och problem den nya vardagen innebär känns övermäktiga, är risken stor att den utsatta återvänder till förövaren/förövarna eller hamnar i andra destruktiva miljöer. Den som behöver skapa sig en tillvaro på en ny ort utan ett värdefullt kontaktnät har t ex sällan möjlighet att konkurrera på bostadsmarknaden med andra som stått i bostadskön länge, förtur ges numera sällan eller aldrig, nyproduktion och andrahandsuthyrning är av ekonomiska skäl sällan ett realistiskt alternativ. I kommunnätverket "Kompotten" ingår 45 av landets kommuner, men Kvinnors Nätverk ser ett behov av samordning och kommunöverskridande lösningar i större omfattning än idag för att våldsutsatta ska kunna bygga upp en ny trygg tillvaro på en säker plats i landet.

Datum som ovan,
KVINNORS NÄTVERK

Leila Qaraee
Ordförande och samordnare